

A felsőoktatásba belépő magyar fiatalok pénzügyi tudatosságának és pénzügyi szocializációjának vizsgálata

Dr. habil. Csiszár-Kocsir Ágnes

Egyetemi docens, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar,
kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

Dr. Varga János

Adjunktus, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar,
kocsir.agnes@kgk.uni-obuda.hu

AZ EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAM-
JÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT

Abstract: A pénzügyi műveltség és a pénzügyi tudatosság fogalma és fontossága egyre inkább a gazdasági válsággal összefüggésben merül fel. Amikor megpróbáljuk elemezni a válság eseményeit, a leggyakrabban feltett kérdés az, hogy ki és milyen mértékben felelős az eskalációért. A bankok oldaláról nézve azt kell mondanunk, hogy a fő felelősök a hitelfelvevők voltak, akik nem elegendő pénzügyi ismerettel a hátuk mögött vásárolták meg a banki termékeket. Ez a kritika igaz, vagy a bankok kapzsisága a fő oka, ahogy a hitelfelvevők gondolnak? A banki termékek nagyon változatosak és sokoldalúak, így a választás közöttük nem könnyű. A válság rámutatott arra a tényre, hogy stabil pénzügyi ismeretek nélkül nehéz a globális pénzügyi piacokon sikerrel helyt állni. A stabil pénzügyi ismeretek elengedhetetlenek a pénzügyi termékek közötti eligazodáshoz. Az oktatási rendszer szerepe minden szinten megkérdőjelezhetetlen e tudás megszerzése és megszilárdítása érdekében, de a bankok és a központi bankok fontos szerepet játszanak a ez a munka is. Mindemellett elengedhetetlen a család és a munkahely szerepének hangsúlyozása is, akik a pénzügyi szocializáció legfontosabb intézményei. A magyar háztartásokat gyakran az elégtelen pénzügyi ismeretek miatt kritizálják, de ez nemcsak hazai sajátosság, hanem nagy kérdés a világ minden táján. A tanulmány célja, hogy bemutassa a felsőoktatásba belépő hallgatók pénzügyi alaptudását egy kérdőíves kutatás eredményei alapján, rávilágítva a pénzügyi tudást megalapozó mintákra és a tudás szintjére egyaránt.

Kulcsszavak: pénzügyi tudás, pénzügyi kultúra, pénzügyi műveltség, felsőoktatás, Z generáció

1. Szakirodalmi áttekintés

A pénzügyi műveltség, pénzügyi tudás fontossága a 2008-ban kirobbant világgazdasági válság óta slágertéma az üzleti és az állami döntéshozók, és a lakosság körében is. Általános megállapítás az, hogy a pénzügyi ismeretek hiányosak és gyengék a világ majdnem minden táján, és olyan cselekvések és programok szükségességét jelzik, melyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a jövőben ehhez hasonló válság és sokk ne forduljon elő. Ebből a szempontból a leginkább formálható rétegnek a jelenleg is iskolarendszerben tanuló fiatalok számítanak, akik már hajlandók és képesek elsajátítani a pénzügyi ismereteket, és jól célzott programok és tananyagok segítségével képesek a pénzügyi szocializációra. Az oktatók és az oktatási intézmények szerepe itt kiemelt fontosságú, hiszen ők az ismeretek átadásának kulcstényezői. Az oktatási rendszerből kilépett felnőttek csoportja esetén már nehezebb a feladat, esetükben a média figyelemfelhívó szerepe, a célzott online tartalmak jelenthetnek megoldást.

Az angolszász irodalomban a pénzügyi kultúra (financial culture) sokkal kevésbé elterjedt, míg sokkal inkább a pénzügyi műveltséggel (financial literacy) fejezik ki ezt a tényezőt. A pénzügyi műveltség az egyik legfontosabb komponense a pénzügyi képességeknek. E megközelítésben a pénzügyi műveltség egy, a pénzügyi képességek alapvető jellemzője, amely képességekre az egyéneknek szert kell tennie (Atkinson – Messy, 2012).

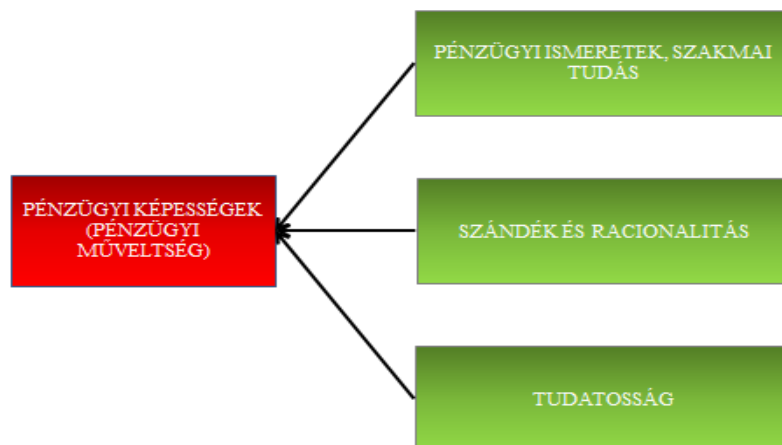
Mandell (2009) definíciója alapján a pénzügyi műveltség az egyének azon képessége, mely alapján képesek megalapozott pénzügyi és gazdasági döntések meghozatalára a saját érdekeik figyelembe vételével. Ez a definíció a hagyományos pénzkezelési, és pénzgazdálkodási kérdéseken túl már magában foglalja a pénzügyi magatartásformák és döntések szélesebb körét is, mely alapján tudatos eszközvásárlások, befektetések, biztosítások megkötésére is sor kerül. A definícióban benne van az is, hogy a pénzügyileg művelt egyén képes olyan tervek kidolgozására is, melyek a jövőbeli jó és rossz kimenetellel bíró eseményekre készít fel egyéni és családi szinten egyaránt.

A pénzügyi képességek (financial skills) nem az egyén veleszületett adottsága, így egyre fontosabb kérdéssé válik a jelenben is, hogy az egyének milyen formában szerezhetik meg ezeket a képességeket. Xu és Zia 2012-es tanulmányában kifejti a pénzügyi műveltség fogalmát. Értelmezésük szerint e fogalom magába foglalja a pénzügyi tudatosságot és ismereteket, beleértve a pénzügyi termékek, az intézmények, és koncepciók ismeretét is. Xu és Zia (2012) szerint nem lehet magas a pénzügyi műveltség olyan helyen, ahol például nem képesek értelmezni és kiszámítani a kamatos kamat kifizetéseket, és nincs meg az egyénekben az a képesség, hogy eligazodjanak a pénzügyekben és a pénzügyi tervezésben.

Lusardi és Mitchell 2014-ben megjelent anyagában arról írnak, hogy a jól informált és racionálisan gondolkodó egyén sokkal kevesebbet költ akkor, amikor magasabb jövedelemhez jut, hogy abból megtakarítást képezve olyankor is

biztosítani tudja fogyasztási szintjét, ha a jövedelmek visszaesésére lehet számítani (Lusardi – Mitchell, 2014). Lusardi és szerzőtársa átvitt értelemben a tudatosság, a felelősség és a pénzügyi döntések szinergiáját teremtette meg e kijelentéssel, hiszen az egyéneknek minden esetben számítaniuk kell arra, hogy bekövetkezhetnek pénzügyileg kedvezőtlen események is, vagy esetleg váratlan kiadások. A pénzügyi kultúra, vagy pénzügyi műveltség egyben az egyének jövőre vonatkozó elvárásait is kifejezhetik, hiszen azoknál jelenik meg hangsúlyosan a pénzügyi kultúra iránti igény, akik kiszámíthatóbb, tervezhetőbb, előre jelezhetőbb pénzügyi folyamatokkal szeretnének kalkulálni, így igyekeznek azokat minél alaposabban megismerni, a pénzügyi környezetet mélyrehatóbban is elemezni. A pénzügyi kultúra ilyen formában valóban megköveteli a tudást, ugyanakkor társítja a felelősségérzetet, a racionalitást, hiszen az egyéneknek is a folyamatosan jobb eredmények elérésében kellene érdekeltnek lenniük, és igyekezniük kellene a rosszabb (pénzügyi) eseményeket elkerülni (pl. a veszteségeket, magas kockázatokat, kétes kimenetelű pénzügyi ügyleteket).

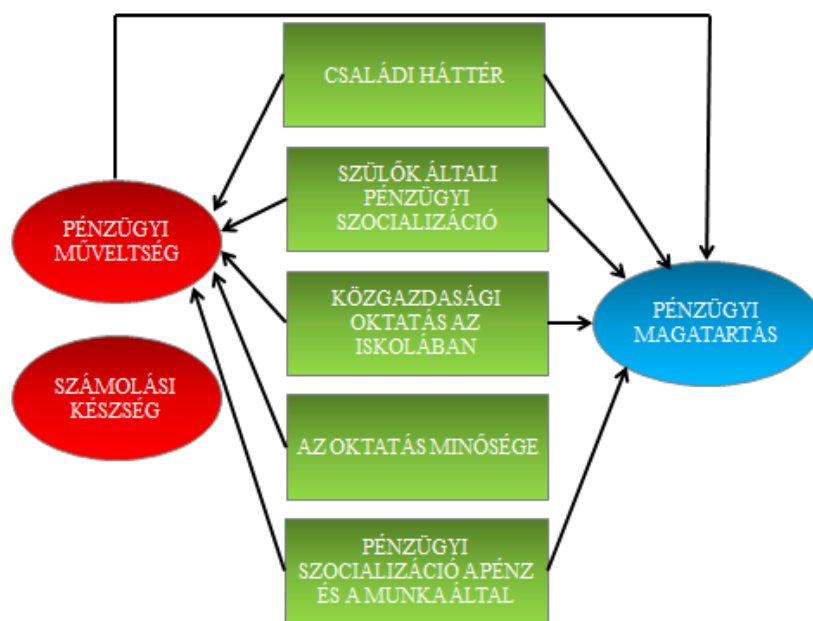
Mindezek alapján megszerkeszthető a pénzügyi képességeket általánosságban befolyásoló tényezőcsoport gyűjtemény, melyből kitűnik, hogy a pénzügyi képességek fejlődésére az egyének életútja során számos tényező hathat az egyéni adottságok mellett. Ezekből a pénzügyi ismeretekre, a konkrét tudásra helyeződik a hangsúly minden esetben, holott az átadott tudás nem elég ahhoz, hogy az egyén pénzügyi téren tudatos és racionális legyen, szükséges még ahhoz a hajlandóság és a képesség is, hogy az átadott ismeretek valóban beépüljenek az alap magatartásformákba.

1. ábra: A pénzügyi képességek és a rá ható tényezők

Forrás: Csiszárík-Kocsir et.al, 2016

A pénzügyi műveltségre számos tényező tud hatást gyakorolni. Lusardi és szerzőtársai (2010) e téren kiemelik a felnőtt lakosság gyermekkori tapasztalatait, mely mellett még megemlíthető a jobb oktatás, a magasabb életkor, a magasabb jövedelem is. Abban több szerző és kutató is egyet ért, hogy a pénzügyi műveltséget nagyban befolyásolja a felsőfokú oktatás előtti szintek munkája (Behrman et.al, 2010; Buccioli – Veronesi, 2014), de arra még nem jöttek rá a kutatók, hogy melyek azok a gyermekkori tapasztalatok, melyek pozitív irányba képesek vinni a pénzügyi műveltséget. Shim és szerzőtársai (2009) kimutatták, hogy a pénzügyi szocializációban nagyon fontos szerepet töltenek be a szülők, és oktatási rendszer és maga a munkahely. A fenti tényezők között a szülői minták állnak első helyen, melyet a célzott oktatással még jobbra, hatékonyabbá lehet tenni. Megfelelő alapozás után a felsőoktatás képes arra, hogy kiegészítse a korábban már megszerzett és elsajátított pénzügyi ismereteket. Számos kutatás foglalkozik a felsőoktatásban tanuló hallgatók pénzügyi kultúrájának motivációinak feltérképezésével számos aspektusból.

2. ábra: A gyermekkor, a pénzügyi műveltség és a pénzügyi magatartás kapcsolata

Forrás: Grohmann et.al, 2015

Fernandes és szerzőtársai (2014) a pénzügyi szocializációval, kultúrával foglalkozó irodalmak nagyon széles körét elemezték, és arra a megállapításra jutottak, hogy a célzott, rövid távú, ámde a pénzügyi döntést megelőző intenzív információ átadások is nagyon hatékonyak tudnak lenni a sikeres pénzügyi

döntéshozatal előtt. Így a hitelfelvételt, vagy a hitelkártya igénylést megelőző intenzív információ átadás is hatékony tud lenni ha még nem történt volna meg a pénzügyi szocializáció megfelelő időben. Mindez alapján a magyar viszonyok tekintetében legalább a középiskola 12. évfolyamán (18 éves korában) legalább egy évet a pénzügyi képzésre kellene fordítani, hiszen 18 év után a fiatal felnőttek hitelképesek, azaz bármilyen pénzügyi lépést megtehetnek a hitelek felvételétől a befeketedésekig, amihez elengedhetetlen a pénzügyi tudás és műveltség.

Annak ellenére, hogy a kapcsolat egyértelmű az oktatás és a pénzügyi műveltség között akár rövid, akár hosszú távon, mégis kevés hangsúlyt kap az ismeretátadás minősége. Az, hogy az oktatási rendszer akár már az alapfoktól képes arra, hogy ismereteket adjon át pénzügyi alapozás céljából önmagában nem elég. Szükséges az is, hogy ezek az ismeretek ne alapszinten kerüljenek átadásra, és legyen is arra motiváció, hogy ezek megszilárduljanak a tanulóknál. (A matematikának ilyen szempontból kiemelt jelentősége van, amit Herde és szerzőtársai (2012) jól meg is láttak. Azok a tanulók, akik magasabb szintű matematikai oktatásban részt vettek, jobb képességekkel bírnak (Cole et.al, 2011), így e tekintetben az alapfokú és a középfokú oktatási szintek szerepe elvitathatatlan. Az egyes ismeretek gyakorlati életben való alkalmazásának fontosságára, és a gyakorlatias szemlélet jelentőségére hívja fel a figyelmet egy hazai kutatás is a Z generáció karrierválasztása kapcsán (Fodor et.al, 2017). Arra vonatkozóan azonban nincs még elég kutatási eredmény, hogy a felsőoktatás által közvetített pénzügyi ismeretanyag mennyire befolyásolja pozitív irányba a pénzügyi műveltséget, mivel feltételezzük, hogy a magasabb oktatási szint magasabb hatékonyságot is közvetít. Ezt felismerve a magyar pénzügyi oktatási koncepció is elsősorban a matematikán keresztül próbálkozott a pénzügyi oktatás első lépéseivel. A tanulmány ezen alapoó szintek eredményét kívánja bemutatni a felsőoktatásba belépő hallgatók alaptudásán keresztül.

2. Anyag és módszer

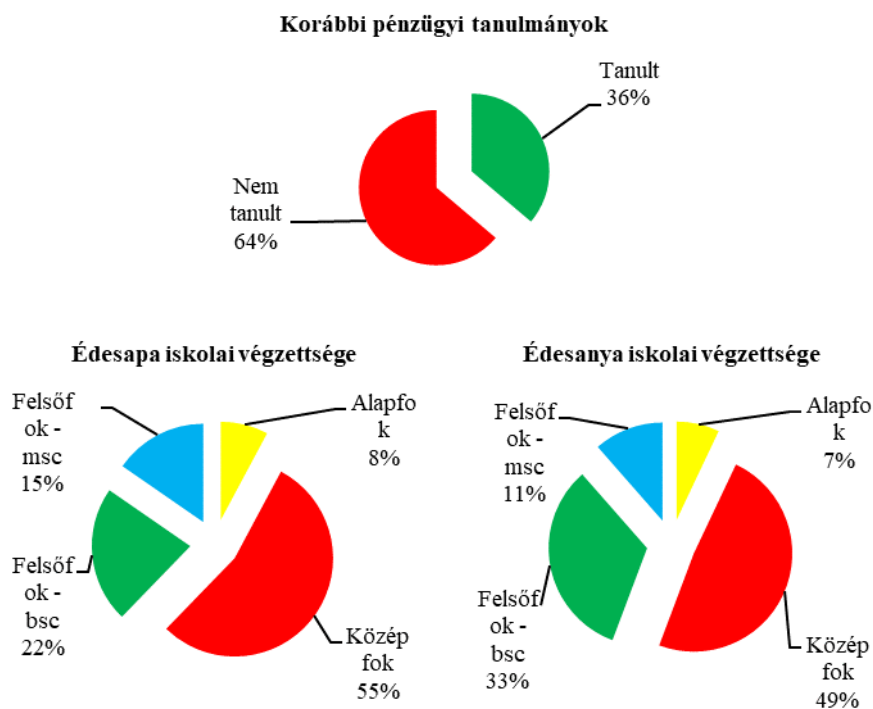
A tanulmány alapjául egy 2017 őszén lebonyolított kérdőíves kutatást szolgált¹. A kutatás egy előtesztelt, sztenderdizált kérdőív segítségével történt. A kérdőív nem tartalmazott nyitott kérdéseket, a statisztikai értékelés céljából. A kérdőív véglegesítését négy korábbi forduló is megelőzte: egy 2015-ben kivitelezett primer kvantitatív kutatás, valamint egy 2015-ben, és 2016-ban végzett kvalitatív felmérés, valamint egy 2016 tavaszán kivitelezett kérdőíves kutatás, melynek eredményeként több tanulmány formájában egy 3736 fős mintából tudtam

¹ Ezúton szeretném a köszönetemet kifejezni azon hallgatóknak, akiknek segítséget nyújtottak a kérdőív kitöltésében.

következtetéseket levonni. A korábbi kutatások eredményei alapján alakult ki a kérdőív jelenlegi formája, mely számos témát vizsgált, a pénz értékétől kezdve a pénzügyi és befektetési ismeretek helyes használatán keresztül az etikai kérdésekig kifejezetten a felsőoktatásba belépő hallgatókra szabva abból a célból, hogy felmérhető legyen a pénzügyi tudásuk. A kérdőívet több felsőoktatási intézmény hallgatói töltték ki, akik 2017 őszén kezdték meg tanulmányaikat alapszakon, avagy a felsőoktatási szakképzés keretében. A kérdőívet összesen 942 válaszadó töltötte ki, de abból sajnos csak 768 darab volt értékelhető.

A kérdőív összesen 16 kérdésből épült fel, melyből 9 kérdés a válaszadók szegmentálását szolgálta. A kérdőív kérdései a pénz értéktől kezdve, a pénzügyi tudatosságon át az alaptudás felméréséig számos területet fedtek le. A kérdőív lekérdezése online történt, biztosítva a válaszadók anonimitását. A válaszadók szegmentálásához többek között a kort, a nemet, a lakhellyel kapcsolatos információkat, a jövedelmet, valamint az szülők iskolai végzettségét kérdeztem meg azon túl, hogy a válaszadó tanult-e már pénzügyet. A kérdések között többszörös választásos kérdések és értékelő skálák is szerepeltek. A kérdőívet az Eszterházy Károly Egyetem, a Pannon Egyetem, a Szent István Egyetem, valamint az Óbudai Egyetem hallgatói töltötték ki, szaktól függetlenül. A kitöltés egyetlen feltétele az volt, hogy a kitöltő hallgató a kitöltéskor kezdje meg a felsőfokú tanulmányait, így a mesterképzésre járó hallgatók nem kerültek a mintába. A minta nem minősül reprezentatívnak, de lehetőséget ad egy későbbi, reprezentatív kutatás megalapozására. A kérdőív jelen tanulmányban bemutatott eredményei SPSS 19.0, valamint MS Excel programok segítségével születtek.

A kapott eredményeket a jelen tanulmány aszerint vizsgálja, hogy a hallgató tanult-e már korábban pénzügyi ismereteket, illetve a szocializáció szempontjából a szülők iskolai végzettsége szempontjából. A válaszadók összetételét az alábbi ábra mutatja:

3. ábra: A minta összetétele
Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Ahogy a minta összetétele is mutatja, a mintában szereplő hallgatók többsége, közel kétharmada korábban nem tanult pénzügyi ismereteket, ami a tudatosság vizsgálata szempontjából mindenképpen lényeges. A szülők iskolai végzettségét tekintve, azok többségében alap- és középfokú végzettséggel bírnak, így nagy vonalakban kijelenthető, hogy a szocializáció szempontjából ez mérvadó lesz az eredmények értékelése során.

3. Eredmények

A kutatás során a hallgatók azt a feladatot kapták, hogy értékeljenek több állítást a pénzügyi tudatosság, szocializáció, fogyasztási szokások, valamint a pénzzel kapcsolatos bánásmód tükrében. Ezen állításlistából a jelen tanulmányba 11 állítás került bele, melyből három esetén a negatív válasz az elvárható, az összes többinél a skála pozitív vége felé tendáló átlag az elvárt, melyet az alábbi táblázat

szemléltet. A kitöltőket arra kértük, hogy értékeljék az állításokat egy egytől négyig terjedő Likert-skálán aszerint, hogy mennyire értenek azzal egyet. A legkisebb érték a teljes egyet nem értést, a legmagasabb érték a teljes egyetértést jelentette.

	Állítás	Rövidítés	Átlag
Negatív állítások	Ha nincs pénzem, nem aggódom, hiszen felvehetek hitelt is.	hitelfelvétel	1,25
	Megbízom a pénzügyi termékeket népszerűsítő reklámokban.	reklám	1,41
	A mostani pénzem mindig többet ér, mint a jövőbeni (amit megtakarítok).	pénz értéke	1,96
Pozitív állítások	Mindig odafigyelek a pénztárcámat érintő külső körülményekre, gazdasági eseményekre.	nyomon követés	2,54
	Pénzügyi kérdésekben igyekszem külső információ forrásokra (tanácsadók, gazdasági hírportálok, stb.) támaszkodni.	információ keresése	2,80
	A pénzügyi döntések meghozatalánál elsődleges a szüleim / közeli ismerőseim véleménye.	ismerősök véleménye	2,98
	A szüleim is mindig spórolnak.	spórolás	3,18
	Mindig figyelemmel kísérem a pénzügyeim alakulását.	pénzügyek figyelése	3,21
	Igyekszem nem elkölteni az összes pénzemet, hanem félre is teszek belőle.	megtakarítás	3,42
	Ha pénzügyi döntést hozok, mindig alaposan tájékozódok előtte.	döntés megalapozása	3,61
	Ha vásárolok, megnézem az árakat.	árak figyelése	3,68

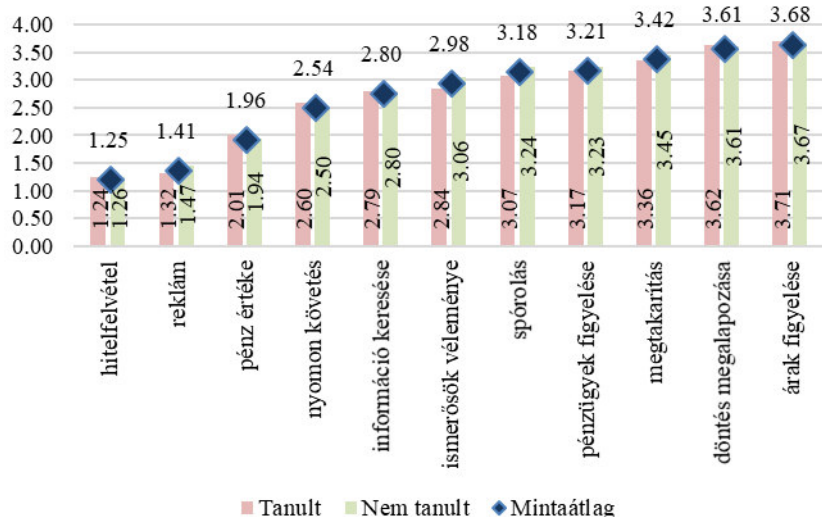
1. táblázat: Az állítások megítélése a mintában szereplő hallgatók véleménye alapján

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Az állítások átlagértékeit vizsgálva egyértelműen megállapítható, hogy a hitelfelvétellel, mint pénz pótló lehetőséggel a válaszadó hallgatók szinte egyáltalán nem értettek egyet. Mindez azt mutatja, hogy a hallgatók a korábbi évek tapasztalatai alapján tartanak a hitelfelvételtől, amit valószínűleg családi minták, tragédiák is szemléltetnek. A pénzügyi termékeket reklámozó hirdetések tekintetében is szkeptikusak, amit nagyon jól mutat az 1,41-es átlagérték. Azaz a válaszadók úgy gondolják, hogy a reklámok nem közvetítik az összes, avagy a valós információkat a pénzügyi termékek tekintetében. A harmadik negatív állítás a pénzügytan alapelveire vonatkozik, ami kissé becsapós. Az állítás szerint a mostani pénzt többet ér, mint a jövőbeni, azaz azt nem érdemes megtakarítani hanem inkább elkölteni érdemes ha szűk értelemben vesszük az állítás értelmét. Ezen állítás tekintetében már nem lehet egyértelműen kimondani a teljes egyet nem értést, de az érték alapján még mindig inkább a skála negatív végéhez közelít a minősítés.

A pozitív állítások közül a hallgatók többségéről elmondható, hogy odafigyel a pénzügyi döntésekre, kérdésekre, hiszen minden állítás 2,5 feletti átlag értékkel bír, ami inkább az állításokkal való egyetértést jelenti. A válaszadó hallgatók inkább egyetértettek abban a kérdésben, hogy odafigyelnek a pénztárcájukat érintő külső körülményekre és gazdasági eseményekre, azaz nyomon követik az őket leginkább érintő kérdéseket. Ugyanez elmondható az információ gyűjtés tekintetében is valamint a pénzügyi döntés előtti véleménykérésre is. A hallgatók nagy része azt állította, hogy a szüleik mindig spóroltak, ezzel az állítással 3 egész feletti értékkel értettek egyet. Mindez a pénzügyi szocializáció szempontjából nagyon fontos, hiszen hogy ha a családi minta azt mutatja, hogy a szülők spórolnak és félreteszik a pénzt, az a gyermekeink számára is azt az információt fogja jelenteni, hogy óvatosan bánjanak a pénzzel, ne költsék el azt teljes mértékben, hanem készüljenek a későbbi esetleges váratlan eseményekre is. A teljes egyetértés felé mutató állítások közül kiemelendő mindenképpen az, hogy a hallgatók igyekeznek nem elkölteni az összes pénzüket, azaz próbálnak megtakarítani is belőle, és az is érdekesség, hogy pénzügyi döntések mindig alaposan megvizsgálják a lehetőségeket, és abszolút ár tudatosnak mondhatók hiszen ez az állítás kapta legmagasabb átlag értéket.

A továbbiakban vizsgáljuk meg a hallgatók pénzügyi tudatosságát a korábbi pénzügyi tanulmányok függvényében, amit az alábbi ábra is szemléltet.

4. ábra: Az állítások megítélése a korábbi pénzügyi tanulmányok függvényében

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Ahogy azt a fenti ábra is mutatja, azok a hallgatók, akik korábban tanultak pénzügyi ismereteket kedvezőbb átlag értéket produkáltak a hitelfelvétellel kapcsolatban, úgy mint a pénzügyi termékeket bemutató reklámokkal kapcsolatban megfogalmazott állításnál (kedvezőbb a mintaátlagtól kisebb érték). A pénz értéke tekintetében, miszerint azt kevésbé érdemes megtakarítani a jövőben, azok a hallgatók mutattak jobb értéket, akik korábban nem tanultak pénzügyi ismereteket. Ennek az oka valószínűleg az, hogy ez, mint a pénzügytan egyik alapelve kissé megkavarta a hallgatókat.

A pozitív állítások tekintetében érdekesség, hogy azok a hallgatók mutatnak magasabb átlagértéket a mintaátlaghoz mérten, aki korábban nem tanultak pénzügyi ismereteket. Ennek feltételezett oka az, hogy valószínűleg ők óvatosabbak a pénzügyi kérdésekben, mivel tisztában vannak azzal, hogy a tudásuk nem teljes mértékű. Ahol a korábban pénzügyi ismereteket már tanult hallgatók jobban teljesítettek az a pénzügyek nyomon követésével kapcsolatos állítás esetén volt megfigyelhető valamint az utolsó két állításnál, a döntés megalapozása, valamint az árak figyelésével kapcsolatban. E szempontból viszont azt mondhatjuk ki, hogy azok a hallgatók, akik korábban már tanultak pénzügyi ismereteket megfontoltabbak, körültekintőbbek bizonyos esetekben. Azonban ezt sem lehet egyértelműen kimondani, mivel azok a hallgatók, akik még nem tanultak pénzügyeket amint átlaghoz közelítő átlag értékeket produkáltak. A fenti állítások alapján kimondható tehát az, hogy egyértelmű összefüggés nem tapasztalható a kérdés tekintetében. Ezt azonban érdemes megvizsgálni közelebbről a Pearson-féle Chi-négyzet értékek alakulása alapján.

	Állítás	Érték
Negatív állítások	Ha nincs pénzem, nem aggódom, hiszen felvehetek hitelt is.	0,5747
	Megbízom a pénzügyi termékeket népszerűsítő reklámokban.	0,0122
	A mostani pénzem mindig többet ér, mint a jövőbeni (amit megtakarítok).	0,0245
Pozitív állítások	Mindig odafigyelek a pénztárcámat érintő külső körülményekre, gazdasági eseményekre.	0,0590
	Pénzügyi kérdésekben igyekszem külső információ forrásokra (tanácsadók, gazdasági hírportálok, stb.) támaszkodni.	0,1010
	A pénzügyi döntések meghozatalánál elsődleges a szüleim / közeli ismerőseim véleménye.	0,0000
	A szüleim is mindig spórolnak.	0,0050
	Mindig figyelemmel kísérem a pénzügyeim alakulását.	0,2417
	Igyekszem nem elkölteni az összes pénzemet, hanem félre is teszek belőle.	0,0295
	Ha pénzügyi döntést hozok, mindig alaposan tájékozódok előtte.	0,9897
	Ha vásárolok, megnézem az árakat.	0,1943

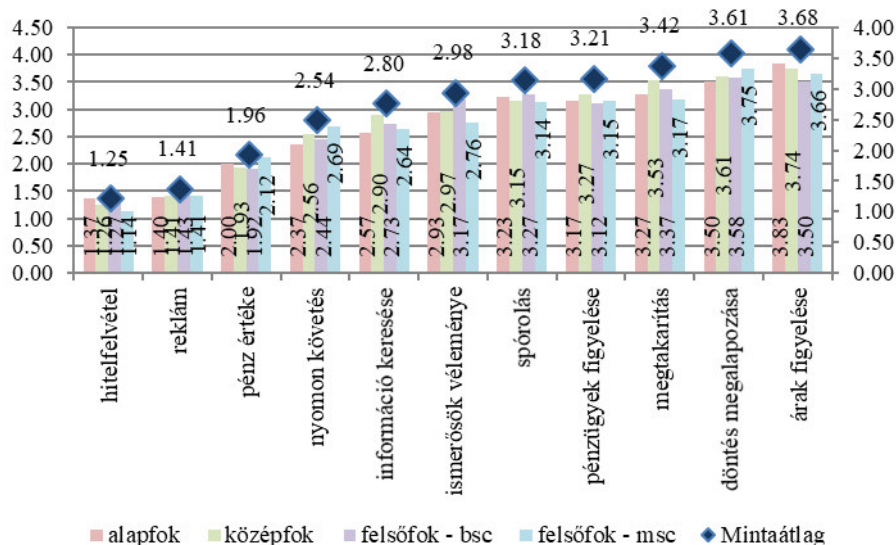
2. táblázat: A korábbi pénzügyi tudás és az állítások megítélésnek összefüggése a Chi-négyzet értékek alapján

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Az értékek alapján kimondható, hogy a feltett 11 állításból mindösszesen öt alkalommal mutatható ki összefüggés az állítás megítélése, valamint a korábbi pénzügyi tanulmányok között. A negatív állítások tekintetében három állításból kétszer látható összefüggés, a pozitív állításoknál pedig nyolc állítás közül mindösszesen három alkalommal látható az összefüggés. A korábbi pénzügyi tudás tehát befolyásolja a reklámokkal kapcsolatos attitűdöt, a pénz értékével kapcsolatos vélekedést, valamint a pozitív állítások közül a tájékozódást a pénzkezelést a spórolás által, valamint a megtakarításokat. Ez alapján tehát valóban igazolható, hogy a korábbi pénzügyi tanulmányok nem eredményezik

egyértelműen a nagyobb pénzügyi tudatosságot, azaz nem befolyásolják az állítások megítélését minden esetben.

A továbbiakban a szülők iskolai végzettsége alapján vizsgáljuk a pénzügyi tudatosságot. Elsőként az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége alapján szemléltetjük az állítások megítélését.

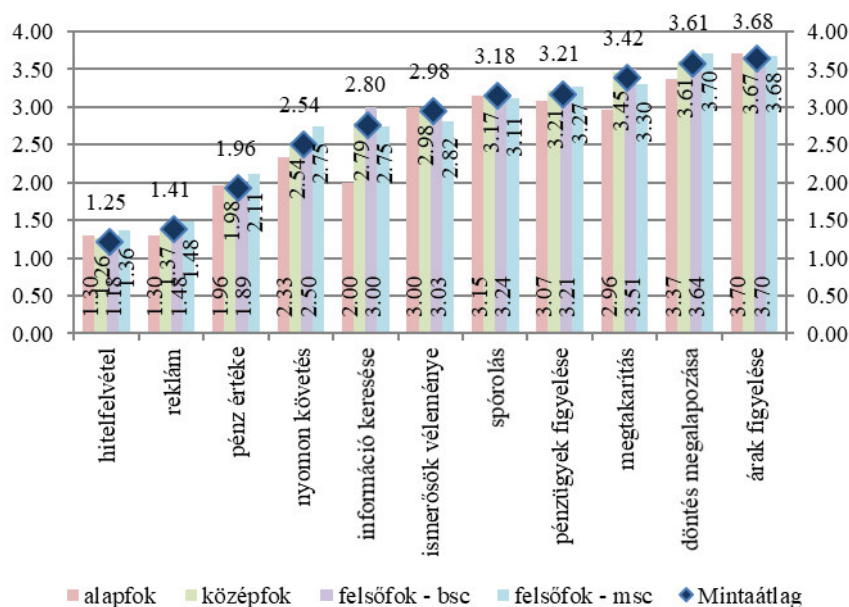

5. ábra: Az állítások megítélése az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége alapján

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Az iskolai végzettség alapján azt feltételezhetnénk, hogy azok a szülők, akik felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, a tanult tárgyak alapján nagyobb pénzügyi tudatossággal bírnak, mint az alacsonyabb iskolai végzettség el rendelkező társaik. Tanulmányaik során több olyan tárgyat is tanulhattak, amely alapján a pénzügyi tudatosság egy magasabb szintje várható el. Ez azonban nem teljesen igaz minden esetben, amit az ábra is mutatja. A pénzügyi szocializáció, hogy a pénzügyi képessége kifejlődése nemcsak az iskolapadban fejlődik ki, hanem azt jelentősen befolyásolja az élet, a munka világa és pont ezt támasztja alá a kapott eredmény is, miszerint több esetben mutatnak kedvezőbb átlag értéket azok a hallgatók, akiknek az édesapja mindösszesen csak középfokú végzettsége rendelkezik, azaz kimondható, hogy jelen kutatás tekintetében nem látható kirívó kapcsolat az apa iskolai végzettsége valamint a gyermek pénzügyekhez való hozzáállása között.

A következő ábrán pedig az édesanya legmagasabb iskolai végzettsége alapján szemléltetjük az értékeket hasonló bontásában, mint az előző esetben.

6. ábra: Az állítások megítélése az édesanya legmagasabb iskolai végzettsége alapján

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Ha az édesanya legmagasabb iskolai végzettsége alapján vizsgáljuk a mintát, akkor a kép merőben más, mint azt az édesapa iskolai végzettségénél láttuk. Itt egyértelműen kirajzolódik hogy azok a hallgatók mutatnak több esetben kedvezőbb átlag értéket a mintaátlaghoz képest, akiknek az édesanya felsőfokú végzettséggel rendelkezik, azon belül is legalább bsc diplomával bír. Így kimondható, hogy a pénzügyi tudatosság és pénzügyi szocializáció számból mérvadó az édesanya hozzáállása, valamint az általa közvetített értékek a pénzügyek terén. A feltett 11 állításból 8 alkalommal lettek kedvezőbbek az átlagértékek, a felsőfokú (bsc) végzettséggel bíró édesanyák gyermekeinek válaszaival. Ha az édesanya felsőfokú végzettséggel bír, akkor ott a gyermekek is nagyobb pénzügyi háttértudással, képességekkel bírnak, mint az alacsonyabb végzettségű édesanyák tekintetében. Ez alapján az is kimondható, hogy az anyák szerepe nemcsak az alapképességek és készségek, attitűdök és magatartásformák tekintetében mérvadó, hanem a pénzügyi szocializáció szempontjából is kiemelt hatással bírnak.

A továbbiakban vizsgáljuk meg az összefüggéseket a Chi-négyzet értékek alapján!

	Állítás	Édesapa	Édesanya
Negatív állítások	Ha nincs pénzem, nem aggódom, hiszen felvehetek hitelt is.	0,0168	0,0010
	Megbízom a pénzügyi termékeket népszerűsítő reklámokban.	0,6232	0,0122
	A mostani pénzem mindig többet ér, mint a jövőbeni (amit megtakarítok).	0,0136	0,0002
Pozitív állítások	Mindig odafigyelek a pénztárcámat érintő külső körülményekre, gazdasági eseményekre.	0,0000	0,0000
	Pénzügyi kérdésekben igyekszem külső információ forrásokra (tanácsadók, gazdasági hírportálok, stb.) támaszkodni.	0,0148	0,0000
	A pénzügyi döntések meghozatalánál elsődleges a szüleim / közeli ismerőseim véleménye.	0,0014	0,0005
	A szüleim is mindig spórolnak.	0,0585	0,1038
	Mindig figyelemmel kísérem a pénzügyeim alakulását.	0,0097	0,0050
	Igyekszem nem elkölteni az összes pénzemet, hanem félre is teszek belőle.	0,0000	0,0000
	Ha pénzügyi döntést hozok, mindig alaposan tájékozódok előtte.	0,0000	0,0009
	Ha vásárolok, megnézem az árakat.	0,0000	0,0876

3. táblázat: A szülők iskolai végzettsége és az állítások megítélésnek összefüggése a Chi-négyzet értékek alapján

Forrás: saját kutatás, 2017, N = 768

Ahogy azt a táblázat is mutatja, a szülők legmagasabb iskolai végzettségre jelentős mértékben befolyásolja a hallgatóknak a pénzügyi tudását, és a pénzügyekhez való hozzáállását. A 11 állítás tekintetében mindösszesen 2 állítás az amely esetben nem mutatható ki összefüggés az értékek alapján. Az édesapa legmagasabb iskolai végzettsége nem befolyásolja a pénzügyi termékeket népszerűsítő reklámokba vetett bizalmat, valamint a spórolás és az iskolai végzettség között sincsen egyértelmű összefüggés. Ugyanez igaz az édesanya legmagasabb iskolai végzettségére is, valamint az árak figyelemmel kísérésére is. Azaz kimondható,

hogy a szülők végzettsége, pénzügyekhez való hozzáállása jelentős mértékben befolyásolja gyermek pénzügyi gondolkodását.

4. Összegzés

A kutatás, valamint a fent bemutatott részeredmények alapján kimondható, hogy a pénzügyi kultúra, a tudás, és az ehhez kapcsolódó fogalmak tekintetében a pénzügyi szocializációnak van a legnagyobb szerepe. Nem az a lényeg, hogy a gyermek milyen pénzügyi tudást kap az iskolapadból, hiszen annak a tudásnak a gyakorlatba, és a minden napi cselekedetekbe is be kell épülni ahhoz, hogy ez valóban alkalmazott képességgé, készségé váljon. Ellenben a pénzügyi szocializáció, amit a család, az ismerősök, és a barátok közvetítenek, sokkal fontosabb. Az e téren megvalósuló tapasztalati tanulás az, amely a jövőben, és hosszú távon is meghatározza a pénzügyi életben való sikert, és a boldogulást. Tehát ezért nagyon fontos az, hogy a leendő szülők, valamint a felnőttek olyan pénzügyi információkat kapjanak, és alkalmazzanak, amelyen az elkövetkezendő generációk tudását is megalapozzák. Ennek hiányában az iskolában átadott tudás, az ottani erőfeszítések táptalaj nélkül maradnak, azaz a pénzügyi tudás javulása érdemben nem fog változni csak abban az esetben, hogyha az iskola, és a család összefog. A téma köré csoportosuló családi programok (itt jut kiemelt szerep a civil szervezetnek is), ismeretbővítő programok azok, melyek el tudják mozdítani a gondolkodást ebbe az irányba az oktatás és az önértékelésből történő ismeretbővítés mellett. Ez igaz az élet minden területére, de most már kimondható hogy a pénzügyi kérdésekre is.

Felhasznált irodalom

- [1.] Atkinson, A. – Messy, F.A. (2012): Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working
- [2.] Behrman, J. R. – Mitchell, O. S. – Soo, C. K. – Bravo, D. (2012): How financial literacy affects household wealth accumulation, American Economic Review Papers and Proceedings, vol. 102, no. 3., 300.–304. pp.
- [3.] Bucciol, A. – Veronesi, M. (2014): Teaching children to save and lifetime savings: What is the best strategy?, Journal of Economics Psychology, no. 45., 1.–17. pp.
- [4.] Cole, S. – Sampson, T. – Zia, B. (2011): Prices or knowledge? What drives demand for financial services in emerging markets?, Journal of Finance, no. 66, 1933.–1967. pp.

- [5.] Csiszárik-Kocsir, Á. – Varga, J. – Fodor, M. (2016): The value based analysis of the financial culture, *The Journal of Macro Trends in Social Science (JMSS)*, Vol. 2., no. 1. 89.-100. pp.
- [6.] Grohmann, A. – Kouwenberg, R. – Menkhoff, L. (2015): Childhood roots of financial literacy, *Journal of Economic Psychology*, vol. 51, no. C., 114.–133. pp.
- [7.] Fernandes, F. – Lynch, J., Jr. – Netemeyer, R. (2014): Financial literacy, financial education, and downstream financial behavior, *Management Science*, vol. 60., no. 8., 1861-1883. pp.
- [8.] Fodor, M. – Jaeckel, K. – Szilágyi, T.P. (2017): A Z generáció munkaahe-lyválasztási preferenciájának elemzése primer adatok tükrében LIX. *Georgikon Napok Konferencia kiadványa, Pannon Egyetem Georgikon Kar Keszthely.* 646-655 pp
- [9.] Herde, P. – Holden, K. – Su, Y. T. (2012): The links between early-life cognition and late-life financial knowledge, *Journal of Consumer Affairs*, vol. 46., no. 3, 411.–435. pp.
- [10.] Lusardi, A. – Mitchell, O. S. – Curto, V. (2010): Financial literacy among the young, *Journal of Consumer Affairs*, no. 44, 358.–380. pp.
- [11.] Lusardi, A. – Mitchell, O.S. (2014): The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence, *Journal of Economic Literature*, vol 52., no. 1., 5.-44. pp.
- [12.] Mandell, L. (2009): The impact of financial education in high school and college on financial literacy and subsequent financial decision making, *American Economic Association Meeting*, January 4, 2009.
- [13.] Shim, S. – Barber, B. L. – Lyons, A. C. (2009): Pathway to life success: A conceptual model of financial well-being for young adults, *Journal of Applied Developmental Psychology*, no. 30, 708.–723.pp.
- [14.] Xu, L. – Zia, B. (2012): Financial Literacy around the World, An Overview of the Evidence with Practical Suggestions for the Way Forward, *The World Bank Development Research Group Finance and Private Sector Development Team, Policy Research Working Paper*, June 2012